

TOP-CONFERENCES

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

Ishlab Chiqarish Korxonalarida Biznes Rejaning Ahamiyati

D. Bobobekov

Samarqand davlat arxitektura – qurilish universiteti “Biznesni boshqarish” kafedrası magistranti

O. I. Yusupova

Samarqand davlat arxitektura – qurilish universiteti “Biznesni boshqarish” ta’lim yo’nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya

Ilmiy maqolada korxonalarida ishlab chiqarilayotgan qurilish mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish uchun biznes rejaning ahamiyati, biznes rejani tuzish bosqichlari va uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmidan foydalanishga bag’ishlangan nazariy qarashlar o’rganilgan. Shuningdek, ishlab chiqarish korxonalarining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmining amal qilishi samaradorligiga ta’sir ko’rsatuvchi omillar aniqlangan. Bu ta’sir etuvchi omillar nazariy mohiyati o’rganilgan.

Kalit soʻzlar: Ishlab chiqarish sanoati, Biznes reja, tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi, Biznes rejaning mohiyati, kontsepsiya, biznes reja imkoniyatlari, biznes rejani tuzish bosqichlari.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik va katta korxonalarining ishlab chiqarish faoliyatini rivojlantirishni bugungi kunda biznes-rejasiz tasavur qilib bo’lmaydi. Shunday ekan biznes-reja ishlab chiqarish omillarining biriga aylangan desak mubolag’a bo’lmaydi. Shu munosabat bilan O’zbekiston Respublikasida kichik–biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, bozor iqtisodiyotiga moslashtirish hamda ularning faoliyatini samarali boshqarish uchun o’zgacha yondoshishlarni talab etmoqda. Chunki, ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini rivojlantirishning zamonaviy yo’llaridan biri biznes–rejani ishlab chiqish va bu orqali olib borayotgan faoliyatlarni tubdan o’zgartirishga erishish mumkin degan fikrdamiz.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev tomonidan Respublikamizda so’nggi yillarda tadbirkorlikka juda katta e’tibor qaratilmoqda. Buning yaqqol misoli sifatida, 2018 yil 7 iyundagi PQ-3777-sonli “Har bir oila tadbirkor” Qarori, 2017 yil 17 yanvardagi “Tadbirkorlik maqsadlarida foydalanish uchun davlat mulki obyektlarini sotishni jadallashtirish va uning tartibtaomillarini yanada soddalashtirish chora tadbirlari to’g’risida”gi PF-4933- sonli Prezident Farmoni, 2016 yil 5 oktyabrdagi PF-4848-son “Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta’minlashga, xususiy mulkni xar tomonlama himoya qilishga va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo’shimcha choratadbirlar to’g’risida”gi Farmoni, 2018 yil 27 iyundagi PF-5466-sonli “Yoshlar kelajagamiz” davlat dasturi qabul qilinishi yoshlarga juda keng imkoniyatlar ochib bermoqda.

Bu qabul qilingan qarorlar va farmonlar Respublikada ishlab chiqarish korxonalarini iqtisodiy samaradorligini rivojlantirishda biznes-rejaning ishlab chiqish uchun poydevor yaratilganligiga asos bo'ladi.

Demak, shu faoliyat bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar ya'ni ishlab chiqarish korxonalarini va ilmiy-tadqiqot muassasalari o'rtasida biznes-reja tuzish uchun o'quv kurslarini tashkil qilish, ularning moddiy ba'zasini yanada takomillashtirish va bu sohada ishlovchi, ilmiy tadqiqot olib boruvchilarni har tomonlama qo'llab - quvvatlash, yaratilayotgan biznes loyihalarni ishlab chiqarish jarayoniga tadbqiq etish bo'yicha samarali mexanizmni shakllantirish kabi masalalarini hal qilish maqsadga muvofiqdir.

Shu maqsadni amalga oshirish uchun albatta, avvalombor "Biznes-reja" to'g'risida tushunchaga ega bo'lish lozimdir. Shuning uchun birinchi o'rinda "Biznes-reja" atamasiga tarif berib o'tishimiz kerak degan fikrdamiz.

Biznes («business») so'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, ish degan ma'noni anglatadi. Biznes bilan mashg'ul bo'lgan odamlar odatda biznesmenlar, ya'ni ishbilarmonlar deb ataladi.

Shunday ekan. 1998-yilda Gruzinov V.P. muharrirligi ostida nashr qilingan «Korxonalar iqtisodiyoti» darsligida qayd etilishicha: "biznes-reja biron-bir tijorat loyihasini amalga oshirish yoki yangi korxonalar yaratish uchun mo'ljallangan asoslangan hatti-harakatlar yig'indisini ifodalovchi hujjatdir"¹. 1996 yilda Gorfinkel V. L. va Kupryakova Ye.M. muharrirligi ostida chiqarilgan xuddi shunday kitobda aytiladiki "tadbirkorlik biznesining asosiy maqsadi foyda olishdir. Ko'zda tutilgan bitimni rejalashtirishda avvalo qanday summa olishga umid qilish va loyiha umuman kutilayotgan miqdorda foyda keltirishga qodirligiga ishonch hosil qilish lozim"² deb chet el iqtisodchi olimlar filr bildirgan.

Biznes-reja quyida keltirilgan uchta asosiy funksiyalarni bajarishga bog'liq degan fikr ham mavjud:

- ✓ biznes yuritish konsepsiyasini ishlab chiqish;
- ✓ korxonalar faoliyatining amaldagi natijalarini baholash;
- ✓ pul mablag'larini jalb qilish zarurligini asoslab berish.

Yuqorida keltirilgan sharhdan ko'rinib turibdiki, biznes-rejani tuzish zarurati ayrim hollarda o'z biznesini yaratish bilan, ikkinchi holda bank yoki boshqa moliyaviy muassasadan pul olish niyati bilan, uchinchi holda esa tijorat loyihasini amalga oshirish, yangi korxonalar yaratish zarurati bilan asoslanadi.

Bizning fikrimizcha, Biznes-rejada biznes falsafasi, ishlab chiqarish korxonalarining joriy va istiqboldagi strategiyasi aks ettiriladi.

Biznes-reja oddiy hujjat emas. U korxonaning konstitusion asosini tashkil etib, uning ishlab chiqarish faoliyatini, kelgusidagi rivojlanish strategiyasini belgilab beradi. Korxonalar strategiyasi esa, ma'lumki, turli xil bo'ladi: kimdir mahsuldor, ya'ni ishlab chiqarish strategiyasini afzal ko'rsa, boshqalarga moliyaviy strategiya ko'proq to'g'ri keladi. Bozorga yangi mahsuldor g'oya bilan kirishga harakat qilayotgan yangi korxonalar va firmalar odatda moliyaviy strategiyaga katta e'tibor qaratadilar. Bozorda ma'lum ma'noda barqaror o'ringa ega bo'lgan boshqa korxonalar esa asosiy e'tiborni ishlab chiqarish strategiyasiga qaratadilar.

Hamma korxonalar bir xil emasligi sababli ularning har biri uchun biznes-rejani ishlab chiqish bo'yicha detalli tavsiya berishning imkoni yo'q. Shunday bo'lsada, biz ishlab chiqarish korxonalarini uchun biznes-reja tuzishning taxminiy tuzilmasini ishlab chiqdik.

¹ Экономика предприятия. Под ред. проф. Грузинова В.П. - М.: «ЮНИТИ», 1998

² Экономика предприятия. Под ред. проф. Горфинкеля В.Я., Купрякова Е.М. -М.: «ЮНИТИ», 1996

Biznes-rejaning taxminiy tuzilmasi

I variant	II variant	III variant	IV variant	V variant
1.Bo'lajak biznesni qisqacha ta'riflash. 2. Bozor. 3. Xodimlar malakasi va tajribasi, mavjud moliyaviy vositalar. 4. Taklif qilinayotgan mahsulotning ustunliklari. 5. Bo'lajak biznesni tashkil qilish. 6. Kelajakka nazar. 7. Moliyaviy vazifalar. 8.Pul maballalaridan foydalanish. 9. Ilova. 10. Biznes tarixi.	1.Biznesrejaga kirish. 2.Biznesni identifikasiyalash. 3. Maqsad. 4.Biznesni ta'riflash. 5. Bozor. 6. Raqobat. 7. Menejment. 8. Xodimlar. 9. Joylashuv. 10. Moliyaviy ma'lumotlar. 11. Hisobot . 12. qisqacha mazmun (rezyume).	1. Tanlangan biznes konsepsiyasi. 2.Ayni paytdagi vaziyat. 3. Yaratilayotgan korxonatavsifnomasi. 4. Boshqaruv. 5.Bozor tahlili va tadqiqotlari. 6. Marketing harakatlari rejasi. 7. Ishlab chiqarish rejasi. 8. Tavakkalchilikni baholash. 9. Moliyaviy reja.	1. Kirish. 2. Korxonani ta'riflash. 3. Mahsulotni ta'riflash. 4. Marketing rejasi. 5. Ishlab chiqarish rejasi. 6. Tashkiliy reja va menejment. 7. Moliyaviy reja. 8. Loyiha samaradorligi. 9. Ilova.	1. Firma imkoniyatlari (rezyume). 2. Tovar (xizmat) turlari. 3. Tovar (xizmat) sotuv bozori. 4. Sotuv bozorida raqobat. 5. Marketing rejasi. 6. Ishlab chiqarish rejasi. 7. Tashkiliy reja. 8. Firma faoliyatining huquqiy ta'minoti. 9. Tavakkalchilikni baholash va sug'urtalash. 10. Moliyaviy reja. 11. Moliyalash tirish strategiyasi.

Keltirilgan variantlardan ko'rinib turibdiki, biznes-rejaning qat'iy tartibga solingan tuzilmasi mavjud emas. Biroq biznes-rejalarning har bir turi uchun xarakterli bo'limlar mavjud bo'lib, ularda tanlangan biznes (ishlab chiqarish) konsepsiyasi, taklif qilinayotgan mahsulot yoki xizmatning o'ziga xosliklari, marketing va menejment, tavakkalchilikni baholash, moliyaviy ta'minot va natijalar aks ettiriladi. Qabul qilingan har bir biznes-reja tuzilmasi quyidagi savollarga javob berishi lozim: ishlab chiqarishni nimadan yoki qanday boshlash kerak, ishlab chiqarishni qay tarzda samarali tashkil qilish mumkin, ilk daromad (foyda) qachon olinadi, investorlar va kreditorlar bilan qanchalik tez hisob-kitob qilish mumkin, tavakkalchilik darajasi va uni kamaytirish imkoniyatlari qanday?.

Biznes-reja yuqorida aytilgan va shu kabi boshqa vazifalarni hal qilishga xizmat qiladi. U bir tomondan ishlab chiqarish korxonalarini imkoniyatlarini aniq va to'g'ri baholashga imkon bersa, boshqa tomondan muvaffaqiyatga va rejalashtirilgan ishning daromadlilikiga umid qilishga imkon beradi. Xayotiy jarayonlarning ko'rsatishicha, puxta ishlab chiqilgan biznes-reja raqobatbardoshlik sharoitlarida ishlab chiqarish korxonalarining moliyaviy jixatdan barqarorligini ta'minlab, bozordan o'ziga munosib o'rin egallashiga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Har bir oila tadbirkor" to'g'risidagi 2018 yil 7 iyundagi PQ-3777-sonli Qarori//lex.uz.
2. Mahmudov E.X. Isoqov M.Yu. Biznes-rejalashtirish: O'quv qo'llanma – T.: TDIU, 2006.

3. *Ekonomika predpriyatiya*. Pod red. prof. Gruzinova V.P.- M.: «YuNITI», 1998
4. *Ekonomika predpriyatiya*. Pod red. prof. Gorfinkelya V.Ya., Kupryakova Ye.M. –M.: «YuNITI», 1996
5. B.K. Abdusamatov, F.M.Rakhmonova, R.M.Egamov WAYS TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF CONSTRUCTION PRODUCTS BASED ON MARKETING RESEARCH
6. R.M.Egamov, R.Sh. Husainova *Servis ilmiy-amaliy jurnal* 2/2 son 2024-yil. Samisiservis @inbox.uz